

BIZNES TARKIBINI O`ZGARTIRISH BO`YICHA QARORLAR QABUL QILISH

Baxriddinov Mirkomil
Musurmonqulov Sodiqjon
Tursunboyev Sulton

Guliston davlat universiteti talabalari

Turayeva Gulizahro

Guliston davlat universiteti o`qituvchisi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada biznes tarkibini o'zgartirish bo'yicha qarorlar qabul qilish jarayonining nazariy asoslari, amaliy ahamiyati va strategik natijalari tahlil qilinadi. Biznes modelining moslashuvchanligi, bozor talablarining o'zgarishiga javob berish, raqobat ustunligini saqlab qolish va ichki resurslardan samarali foydalanish muhim omillar sifatida ko'rib chiqiladi.*

***Kalit so'zlar:** biznes tarkibi, strategik qarorlar, diversifikatsiya, bozor tahlili. rentabillik, samaradorlik, raqobat ustunligi.*

KIRISH

Zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar va kompaniyalar tez o'zgarayotgan tashqi muhitga moslashish uchun doimiy ravishda ichki tarkibini qayta ko'rib chiqishga majbur bo'lmoqda. Texnologik yangilanishlar, raqobatning kuchayishi, xaridorlar ehtiyojlarining o'zgarishi va global iqtisodiy omillar natijasida biznes subyektlari o'z faoliyat yo'nalishlarini, mahsulot portfelini yoki xizmat ko'rsatish sohalarini o'zgartirishga qaror qiladilar. Bunday strategik qarorlar korxonaning uzoq muddatli barqarorligi va rivojlanishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, biznes tarkibini o'zgartirish bo'yicha qarorlar qabul qilish jarayoni puxta tahlil, samarali rejalashtirish va risklarni hisobga olish asosida amalga oshirilishi lozim. Mazkur mavzuda aynan ushbu jarayonning nazariy asoslari, zaruriyati va amaliy mexanizmlari yoritiladi.

ASOSIY QISM

Bozor munosabatlarining chuqurlashuvi va iqtisodiyotni liberallashtirish jarayonlari sharoitida har bir xo'jalik yurituvchi subyekt o'z faoliyatini takomillashtirish, barqaror daromadga erishish va raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun doimiy o'zgarishlarga tayyor bo'lishi zarur. Bunda korxonaning strategik boshqaruvi markazida biznes tarkibini tahlil qilish va uni zamon talablariga mos ravishda qayta shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Biznes tarkibi deganda korxonaning mavjud faoliyat yo'nalishlari, ishlab chiqarish quvvatlari, xizmat turlari, bozor segmentlari va boshqa ichki tuzilmaviy elementlar yig'indisi tushuniladi. Ushbu tarkibni o'zgartirishga qaror qilish esa

boshqaruv jarayonining eng muhim strategik bosqichlaridan biridir. Diversifikatsiyaning afzalligi shundaki, bu korxonani biror faoliyatga qaram bo‘lishdan chiqaradi va turli manbalardan barqaror daromad olish imkonini yaratadi. Ammo diversifikatsiya noto‘g‘ri tanlovlar bilan amalga oshirilsa, natijada asosiy yo‘nalishning sifatini pasaytirishi yoki resurslar yetishmovchiligi tufayli umumiy samaradorlikka salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli, bunday qarorlar faqat bozor tahlilining aniq natijalari va tajriba asosida qabul qilinishi lozim.

Biznes tarkibini o‘zgartirish bo‘yicha qarorlar qabul qilish jadvali

1-jadval

Yo‘nalish nomi	Daromad (mln so‘m)	Xarajat (mln so‘m)	Sof foyda (mln so‘m)	Rentabellik (%)	O‘sish sur‘ati (%)	Qaror turi
A – Mahsulot ishlab chiqarish	950	750	200	26.7	+4.5	Faoliyatni davom ettirish
B – Xizmat ko‘rsatish	500	480	20	4.2	-2.1	Optimallashtirish
C – Savdo tarmog‘i	650	400	250	62.5	+8.3	Kengaytirish
D – Eskirgan texnika bo‘limi	300	350	-50	-16.7	-5.0	Yopish yoki almashtirish

Yana bir muhim shakl bu restrukturizatsiyadir, ya‘ni korxonani ichki tuzilmasini tubdan o‘zgartirish, faoliyatni soddalashtirish, resurslardan foydalanishni optimallashtirishga yo‘naltirilgan harakatlar majmuasidir. Restrukturizatsiya orqali boshqaruv pog‘onalarining soni qisqartirilishi, mas‘uliyat sohaslarining qayta taqsimlanishi yoki ilg‘or texnologiyalarning joriy etilishi mumkin. Bu esa o‘z navbatida tejamkorlikni oshiradi, qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi va xodimlar o‘rtasida samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yadi.

O‘zbekiston sharoitida ham biznes subyektlari tobora raqobatbardosh bo‘lish, eksport salohiyatini oshirish va iqtisodiy samaradorlikka erishish uchun o‘z faoliyat yo‘nalishlarini tahlil qilmoqda. Raqobat muhiti kuchaygan sari, ichki bozorda ustunlikni saqlab qolish yoki yangi bozorga chiqish uchun korxonalar tarkibiy o‘zgarishlarga

borishga majbur bo‘lmoqda. Xususan, qishloq xo‘jaligi, yengil sanoat, xizmat ko‘rsatish sohalarida korxonalar yangi mahsulot turlarini ishlab chiqish, logistika tizimini yangilash, mijozlarga xizmat sifatini yaxshilash kabi yo‘nalishlarda faol islohotlarni amalga oshirmoqda.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, biznes tarkibini o‘zgartirish bo‘yicha qarorlar qabul qilish har bir korxonaning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasida muhim o‘rin tutadi. Bu qarorlar chuqur tahlil, puxta rejalashtirish va bosqichma-bosqich amalga oshirilgan taqdirdagina ijobiy natija beradi. Har qanday o‘zgarish, ayniqsa tarkibiy transformatsiyalar, korxonada ichki muhitiga bevosita ta’sir etgani sababli ularning har biri ehtiyotkorlik bilan va asosli tarzda olib borilishi lozim. Boshqaruv tizimining zamonaviy talablariga javob beruvchi, moslashuvchan va innovatsion yondashuvlar orqali biznes tarkibini samarali o‘zgartirish kelajakdagi raqobatbardoshlikni ta’minlovchi asosiy vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Jo‘rayev Sh., Xo‘janov B. — Strategik menejment. Toshkent: “Iqtisod-moliya”, 2020.
2. Sultonov Q., Usmonov M. — Tashkiliy boshqaruv asoslari. Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
3. Turayeva, G. (2023). The significance of sustainability of grain production in the consumer basket. In E3S Web of Conferences (Vol. 420, p. 01019). EDP Sciences.
4. Turayeva, G., Tilovbekova, A., Tursunkulova, D., & Abdujabborova, S. (2025). Ishlab chiqarishda zararsizlikni tahlil qilish. Наука и инновация, 3(14), 56-58.
5. Gulizahro, T. R., Maqsad, B., Elmurod, S., Firdavs, S., & Aziza, T. (2025). Boshqaruv hisobida hisob siyosati tashkil etish. Fan va Tadqiqot Samaralari, 2(3), 99-101.
6. Тураева, Г. К. (2024). Актуальность обеспечения стабильности производства зерна в национальной экономике. Экономика и социум, (2-1 (117)), 1387-1394.
7. Mardonova, R. O. (2022). Boshlang‘ich Sinflarda Ingliz Tili Talaffuziga O‘rgatishdagi Qiyinchiliklar. Ta‘lim Va Rivojlanish Tahlili Onlayn Ilmiy Jurnali, 2(1), 46-48.
8. Mardonova, R. (2022). Comparison Of Adjectives And Epithets. Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities, 2(1.6 Philological sciences).
9. Ходжиева, Г. (2024). Анализ и сравнения языковых особенностей гендерной коммуникации на примере итальянской и узбекской литературы. Зарубежная лингвистика и лингводидактика, 2(4/S), 232-235.